

виховних і розвивальних завдань: розвивалась пізнавальна ініціатива учасників, формувались уміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити, виявляти гуманістичну позицію вихователя і вихованця.

Проведена роботи дозволяє зробити такі **висновки**:

1. З'ясовано й охарактеризоване поняття „інтегративна технологія психолого-педагогічного проекту з елементами коучінгу”, запропоновано її визначення, а саме: це системна модель, яка описує алгоритм діалогічної взаємодії педагога і вихованця у проектній діяльності з розвиваючим середовищем, а також передбачає спирання на власний досвід учасників у процесі досягнення певної мети; презентацію творчого продукту.

2. Виявлено психолого-педагогічні умови успішного впровадження інтегрованої технології в життєдіяльність дітей і педагогів дошкільного навчального закладу.

3. Доведено, що метою застосування інтегративної технології є: підготовка учасників проектування до життєво-важливої сфери спілкування; формування їх гуманістичної позиції; стимулювання зростання рівня пізнавальної ініціативи, творчої активності учасників. Перспективним видається виявлення ефективності і взаємодії різних діалогічних технологій у вихованні дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Витковский А. Идея педагогической поддержки // Відкритий урок. Плеяди. – 2007. – № 2 – 3. – С. 52 – 57.
2. Макаренко А. Мой педагогический опыт. Педагогические сочинения: В 8 т. – М.: Просвещение, 1994. – Т. 4. – С. 260 – 261.
3. Паркин М. Сказки для коучинга. – М.: Добрая книга. – 2005. – С. 49 – 54.
4. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002. – 135 с.

УДК 37(477)(091)17+316.61+37.03

С.М. Тарасенко

*Житомирський військовий інститут ім. С.П. Корольова
Київського національного авіаційного університету*

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А.С. МАКАРЕНКА

У статті розглядається актуальна суспільно-педагогічна проблема – формування культури спілкування як невід’ємна складова гуманістичних ціннісних орієнтацій молоді та місце цієї проблеми в концепціях А.С. Макаренка. Акцент

зроблено на розумінні його ідей, які стали невід'ємною частиною золотого фонду світової педагогіки.

The article considers the actual publicly-pedagogic problem concerned A.S. Makarenko's conceptions- the forming of communicative culture as imprescriptible component of humanistic valuable orientations of the youth. The emphasis is made on the contemporary understanding of his ideas, which became the integral part of the gold fund of the world Pedagogic.

Постановка проблеми. Спілкування – це важлива частина людського буття, яка присутня в усіх видах людської діяльності. Якщо спілкування виступає не як буденна форма людської взаємодії, а як функціональна категорія, воно стає інструментом впливу. Чи не в першу чергу це стосується педагогічної діяльності. У цій сфері звичайні умови і функції спілкування здобувають додаткове навантаження.

Теоретично осмислити та створити на практиці методіку педагогічного спілкування зміг видатний педагог А.С. Макаренко. Головним у спілкуванні вчителя й учнів він вважав стосунки, які ґрунтуються на повазі та вимозі вихователя до вихованців [1].

Видатний гуманіст і, звичайно ж, геніальний педагог, А.С. Макаренко став повноправним та повномасштабним наступником титанів педагогічної науки Я.А. Коменського, Д. Локка, Й.Г. Песталоцці, А. Дістервега та К. Ушинського. Як неординарний педагог і літератор він став широковідомим у вітчизняних і зарубіжних педагогічних колах.

Метою статті є розгляд актуальної суспільно-педагогічної проблеми – формування культури спілкування як невід'ємна складова гуманістичних ціннісних орієнтацій молоді, та місце цієї проблеми в концепціях А.С. Макаренка.

Виклад основного матеріалу. Крім виховання, Антона Семеновича дуже цікавили найактуальніші дидактичні проблеми, і серед них – навчання мови. Він вважав, що в педагогічній справі не може бути дрібниць. Глибоко розуміючи значення мови у житті людини, він звертав увагу на формування мовної культури підрастаючого покоління, адже людська думка виявляється тільки у слові та розвивається тільки з розвитком слова. У практичній педагогічній діяльності в трудовій колонії ім. М. Горького та в трудовій колонії ім. Ф.Е. Дзержинського А.С. Макаренко приділяв велику увагу мовній підготовці [8].

«Я певний, – писав А.С. Макаренко, – що добре мовлене дітям ділове, міцне слово має величезне значення, і, очевидно у нас так багато ще помилок в організаційних формах, тому, що ми ще і говорити посправжньому не вміємо. А потрібно вміти сказати так, щоб в нашому слові відчували вашу волю, культуру, вашу особистість. Цьому потрібно вчитись» [6, 269].

Часто педагогам складно знайти відповіді на запитання на зразок «Як потрібно розмовляти з дітьми?», «Чому діти не слухають?», «Як переробити замкнутість і сором'язливість?» тощо. А.С. Макаренко писав щодо цього: «Для мене в моїй практиці, як і для вас, багатьох досвідчених вчителів, такі «дрібниці» стали вирішальними: як стояти, як підняти із стільця за столом, як підвищити голос, посміхнутись, подивитись. Нас цьому ніхто не вчив, а цьому можна і потрібно вчитись, і в цьому є і повинна бути велика майстерність» [3, 234].

Особливу роль у реалізації головних завдань навчання мови А.С. Макаренко відводив особистому прикладу і педагогічній майстерності учителя.

Згадуючи свої роки навчання, А.С. Макаренко підкреслював велике значення особистості вчителя у вихованні та навчанні підростаючого покоління. Особлива світла пам'ять у нього залишилась про його викладача словесності Мефодія Васильовича Нестерова. А.С. Макаренко зазначав, що в роки навчання він ще не міг відрізнити, чим пояснюється його глибоке враження від деяких літературних творів: могутньою силою слова чи силою душі його викладача.

Описуючи образ улюбленого викладача А.С. Макаренко, звертав увагу на зовнішні характеристики прояву цієї безперечно талановитої особистості. Зазначав, що Мефодій Васильович відрізнявся від усіх викладачів дивовижним виразом гідності та людської простоти. Манера подачі матеріалу, характерні особливості спілкування з учнями також відрізняли його серед інших. Нестеров завжди читав твори, стоячи за кафедрою. Він надавав перевагу простому, точному мовленню, у якому рідко зустрічалося відкрите запальне слово. А от у його миміці було стільки емоцій, розуму та стримуваної сили душі, що учні не могли відірватися від його обличчя [5].

Вимагаючи неухильного дотримання мовної культури від інших, Антон Семенович був дуже вимогливим і до себе. Він намагався подавати іншим приклад досконалого володіння мовою. Як згадували згодом його вихованці, бесіди великого педагога завжди глибоко вражали, були могутнім виховним чинником. Його розмови не були багатослівними та відзначалися переконливістю. А.С. Макаренко вмів говорити настільки просто, доступно, переконливо та красиво, що неможливо було не слухати його або не вірити йому. Антон Семенович досконало володів своїм голосом, умів надавати різноманітних відтінків тим самим словам. Навіть найупертіших вихованців переконували слова великого педагога. Його бесіди не мали характеру нотацій, голого моралізування. Але все, що він говорив, було завжди вищою мірою справедливим. Величезна сила його слів таїлася в їх глибокій щирості. Він утверджував завжди тільки те, у чому сам ніскільки не сумнівався, і це передавалося його слухачам.

У підході до навчання мови А.С. Макаренко стояв на позиції свідомого й ґрунтовного засвоєння кожним учнем не тільки правил і визначеної шкільною програмою лінгвістичної термінології, набуття вмінь і навичок грамотного письма, а також культури усного і писемного мовлення.

Антон Семенович вважав, що нову методику навчання мови потрібно будувати, беручи до уваги саму суть мови та її суспільні функції, ті докорінні соціальні зміни, які відбуваються в усіх сферах життя народу, зокрема й у сфері мовної культури, живого спілкування між людьми.

За А.С. Макаренко, навчити дітей говорити – це допомогти їм оволодіти словесним багатством вираження думки, мовною грамотністю, літературною мовою, мовленнєвим етикетом, говорити по суті, з неухильним дотриманням того, про що говориш, цінувати слово, бути його господарем. Тому серед вихованців педагога-новатора існував такий виховний прийом, як уміння «ручатися словом». Цим пояснюється методичне кредо педагога: повага до слова зумовлює увагу до його вивчення на уроках мови. Відомо, що А.С. Макаренко не любив безпредметне базікання. Навчаючи дітей говорити, він одночасно привчав їх слухати, що говорять інші, розглядав це як важливий елемент мовної культури. Також в обов'язки учителів, батьків, вихователів А.С.

Макаренко включав безкомпромісну й систематичну боротьбу проти лайливих слів [8].

Існування людського суспільства неможливе без спілкування. Відомо, що найбільш тяжким покаранням у Стародавній Греції був остракізм, тобто заборона спілкуватись із засудженим. Спілкування можна розглядати як взаємодію двох або більше людей, спрямовану на узгодження зусиль з метою налагодження взаємин і досягнення загального результату [9].

Зрозуміло, що здатність установлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, яка включає й спроможність розширити (або звужити) коло спілкування, спроможність варіювати його глибину (уміння вести спілкування на різних рівнях конфіденційності), розуміти співрозмовника не можливе без уміння жити і працювати в колективі.

А.С. Макаренка дуже цікавила сутність виховання щодо формування особистості, як члена колективу. Він вважав, що, оскільки всі люди живуть у суспільстві, то вони ростуть як члени колективу, тобто як люди, що знаходяться у певній системі залежностей. Сьогодні досвід А.С. Макаренка щодо виховання в колективі, за оцінками ЮНЕСКО, є неперевершеним в історії світової педагогіки.

Добре відомо, що колектив має можливість потужного впливу на свідомість особистості через спільні емоції та судження.

А.С. Макаренко пропонував розглядати колектив у дії, не як натовп, як колектив, що має певні спільні цілі. У такому колективі залежності дуже складні, кожна окрема особистість повинна узгоджувати свої особисті прагнення з прагненнями інших (як цілого колективу, так і своєї найближчої групи), повинна робити це так, щоб особисті цілі не були антагоністичними щодо спільних цілей. На думку А.С. Макаренка, дитячий колектив може бути сформований лише за принципом домінування спільних цілей, які пов'язані з особистими цілями кожного члена колективу.

На практиці ж повсякчас виникають питання протиставлення особистих та колективних цілей та питання їх гармонізації. На думку Антона Семеновича, вирішити це питання неможливо, якщо відійти від практичних буденних деталей кожного дня. Ця проблема може знайти своє

розв'язання лише на практиці кожної людини та кожного колективу. Практику А.С. Макаренка називав стилем роботи. Він вважав, що питання стилю педагогічної роботи варте написання окремих монографій.

У педагогіці А.С. Макаренка вважав, що потрібно говорити про відношення члена одного колективу до члена другого колективу, які не обертаються в пустому просторі, а зв'язані своїми зобов'язаннями або відношеннями з колективом. А організоване ставлення членів одного колективу до членів другого колективу, на думку його, повинно бути вирішальним у постановці виховання [6].

Думка педагога про те, що організація життя дитячого колективу на певних принципах сприяє розвитку адекватних якостей особистості, значно полегшує індивідуальний вплив на неї, є простою, але важливою для практики. У роботі Антона Семеновича такий підхід поєднувався з послідовною тонкою роботою з кожним вихованцем.

А.С. Макаренка демонстрував блискучі приклади індивідуального підходу, оригінальних, нестандартних педагогічних рішень щодо окремих вихованців, що є класикою світової педагогіки [2].

У своїх працях, присвячених цілям виховання, А.С. Макаренка наголошував на тому, що люди дуже різноманітний матеріалом для виховання. А страх перед цією проблемою є дуже небезпечним і може проявлятися у вигляді прагнення «підігнати» всіх людей під стандартні шаблони або як пасивне «слідування» за кожним індивідуумом (гіпертрофія «індивідуального» підходу) [4]. Так, на сучасному етапі розвитку нашого суспільства, коли культ окремої особистості іноді доводиться до абсурду, час серйозно замислитись над місцем спадщини А.С. Макаренка в побудові виховних систем у сучасних умовах. Беззаперечно, що ця спадщина містить багато цінного й універсального. Велика кількість науково-методичних досягнень педагога-новатора вимагають свого подальшого і всебічного осмислення з позиції впливу, зв'язку з сучасністю та творчого впровадження в практику [7].

Висновки. Ми розглянули деякі найважливіші положення педагогічних ідей А.С. Макаренка щодо навчання мови, творче застосування яких, як і використання педагогічної спадщини великого педагога в цілому, варті ретельного вивчення, нового осмислення та

застосування на практиці у процесі формування культури спілкування підростаючого покоління. Оскільки сьогодні, коли процеси персоніфікації особистості об'єктивно стали причиною збільшення кількості комунікативних конфліктів, саме культура спілкування є важливим чинником суспільної інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березюк О.С. Моделювання педагогічної ситуації як засіб підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями: Монографія. – Житомир: ЖДПУ, 2003. – 174 с.
2. Красовицький М.Ю. Непреходящее в педагогическом наследии А.С. Макаренко (взгляд из США) // Педагогіка. – 2001. – № 1. – С. 67 – 76.
3. Макаренко А.С. Педагогическая поэма // Сочинения: В 7 т. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1958. Т.1.
4. Макаренко А.С. Пед. соч.: В 8 т. – М., 1983. – Т. 1.
5. Макаренко А.С. // Твори. – Т. 7. – С. 60 – 63.
6. Макаренко А.С. Проблема школьного советского воспитания // Соч.: В 7 т. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1958. – Т. 4 – С. 200 – 234.
7. Окса М. Універсальні цінності спадщини А. Макаренка і сучасність // Шлях освіти. – 1988. – № 1. – С. 12.
8. Стельмахович М.Г. А.С. Макаренко як учитель-словесник. // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 3. – С. 70 – 74.
9. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. – 5-те вид., стер. – К.: Вікар, 2006. – 223 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

УДК 371.036

А.М. Уварова

*Сумський державний
педагогічний університет*

А.С. МАКАРЕНКО ПРО МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

У статті розглядається питання педагогічної майстерності в наукових роботах та практичній діяльності видатного вітчизняного педагога А.С. Макаренка.

The article focuses on the analysis of pedagogical creativity in scientific works and practical activity of the famous teacher A.S. Makarenko.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування середньої і вищої освіти в Україні, пошуку нових форм і методів роботи проблема професійної майстерності педагога не втратила своєї актуальності. У психолого-педагогічній, методичній літературі немає єдиного визначення цього поняття. **Аналіз актуальних досліджень.** Існують різні точки зору і щодо основи, обумовленості рівня педагогічної майстерності. Наприклад, Н.М. Тарасевич, В.С. Решетько вважають, що необхідний рівень професійної діяльності залежить від “комплексу особистих якостей”; З.Н.